

NOVI ARHIVSKI PODACI O TOMI NIGERU

LOVRE KATIĆ

Toma je Niger bez sumnje potomak staroga hrvatskog plemena, koje se u splitskim spomenicima spominje od XII. stoljeća naprijed pod imenom Crneha, Črne, Crnota, a u doba humanističko pretvorilo se u Niger. Svojim umom i znanjem postigao je visoke položaje i kao poslanik raznih dostojanstvenika proputovao je gotovo čitavu Evropu. Posebno treba istaći, da je bio poslanik i pouzdanik hrvatskoga bana biskupa Berislavića, koji je zaista bio u prvom redu borac protiv osmanlijske najezde, ali i nepomirljivi neprijatelj Mletaka zanoseći se idejom, da se Dalmacija istrgne iz njegove vlasti.

Kroz vrijeme svoje diplomatske službe bio je Niger na carskom dvoru kod Karla V, zatim u Francuskoj, Češkoj i Poljskoj.

Baš iz Krakova i potječu glavni podaci, koje ovdje donosim, no uz te podatke upozoravam i na one, koji se nalaze u mojoj radnji u ovoj istoj knjizi, naime u radnji o imbrevijaturama notara de Sallandisa.

Toma je, kako je već poznato, najprije bio učitelj gramatike u Hvaru, a onda u Splitu oko 1491.—1494., pa je koju godinu prije 1494. postao svećenik.¹

Godine 1499. bio je već arhiprezbiter splitske stolne crkve i vikar nadbiskupa Bernarda Zane.²

Dosađa nije bilo poznato, da je godine 1499. i to 4. rujna zadobio župsko nadarje u Kaštel-Gomilici. Među spisima bratovštine toga sela nalazi se Zapisnik spisa i starih isprava sačinjen u XIX. stoljeću. Pod brojem 4 stoji zapisano:

«Morto Damiano Toradinis, possessore del Benefizio parrocchiale extra Curiam romanam vien eletto parroco Toma Nigro, canonico di Spalato. Questa scrittura è importantissima per la conservazione del jus patronato per le moltissime espressioni. È in cattivo stato».

¹ Praga: Tomaso Negri da Spalato. Archivio storico per la Dalmazia, Roma, 1933., str. 4

² Farlati, Illyricum Sacrum, III, str. 409.

Dakle, poslije smrti župnika Damjana Tordinisa izabran je splitski kanonik Toma Niger. Ta je isprava vrlo važna za pravo patronata seljana. Tada je bila u vrlo lošem stanju, a danas je zajedno sa svim drugim ispravama izgubljena. Valjda se nalaze negdje zabačene kod predašnjih upravitelja bratovštine.³

Iz de Salandisovih imbrevijatura samo spominjem, da Toma nije dopustio, da mu u jednoj parnici sudi vikar splitskog nadbiskupa Natalis, jer kao papinski protonotar pripada pod papinski sud. Kad je nekom zgodom netko iz Kaptola pisao pismo protiv Tome, onda splitski kanonik Rogerij Caputgrosso, Tomin prijatelj, protestira protiv toga. Taj isti kanonik zastupa Tomu u parnici zbog Nigerove reverende, koja se poslije prodaje na dražbi za osam lira.

Te činjenice pokazuju, u kakvim je prilikama i sredini živio slavni humanista i diplomata u Splitu.

Oko godine 1520. postao je skradinski biskup i kao takav od Hadrijana VI poslan je u razne države kao papin nuncij. U tome svojstvu dospio je i u Češku i Poljsku. Njegova misija u Poljskoj bila je vrlo teška. Luteranizam je prodirao u Poljsku uz sve stroge mjere Žigmunda I, koji ga je nastojao svim silama suzbiti.⁴

Papa Hadrijan VI želio je smiriti Evropu, da bi sve njezine sile uperio protiv Turaka. Tomina je zadaća bila, da u Poljskoj kralju pomogne u borbi protiv luterovaca, osobito protiv njemačkoga reda, koji je prigrlio novu vjeru, ali i da izmiri taj red s kraljem.

Pastor tvrdi, da je Tomi bila povjerena ta zadaća u siječnju 1523. godine.⁵ Pismo Tomino, koje se ovdje objelodanjuje, korigira taj datum. Pod datumom 21. prosinca 1522. Toma piše iz Krakova svojim prijateljima u Splitu.

Tomino pismo glasi:

Per consolatione u(est)ra da ogni loco doue hauemo posuto ui auimo dato auiso del felice esser n(ost)ro et in tuto prospero dei gratia ultimati da praga Cita regal de boemia: et da inclita Cita Vratislavia capo del ducato de Sclesia dandomi intender cum quanto honore auctorita et reputacione dei gratia per tuto siamo sta receputi tratati expediti et acompagnati cum cari (to jest carri — op. moja) et cauai per pompa et segurta nostra. Tandem oli(m) di in XX giorni da praga siemo giunti a Cracovia capo regal cita de regno de polonia receputi acompagnati et uisitati non come orator apostolico ma come uno grande magistrato non nobis domine sed nomini tuo da gloria(m). Doue non atrovando la serenissima magesta regia che si trova in lituania et se aspeta p(er) feste de ephifania (!) dala Illustrissima regia et tuta inclita republica Cracoviense semo tratati de uerj signori omni genere officiorum et speremo p(er) tuto zenaro essere de qui expediti a

³ Ove podatke našao sam kod gosp. Ivana Careva u Gomilici, koji mi ih je spremno dao na uvid.

⁴ Hergenröther, Storia universale della Chiesa, VI, str. 166. Prev. R. E. Rosa.

⁵ L. Pastor, Geschichte der Päpste IV, str. 109., bilj. 3.

laude de dio et cum omnimoda satisfacione et contento dela S(ereni)tà del n(ost)ro Signore re; et non ma(n)co honore et utile n(ost)ro ma p(er)ch(e) ex iniu(n)cto douemo tornar dal S(erenissim)mo re de Ungaria per referir etc. credemo etiam p(er) tuto mese febraro expedirse dala Sua megesta con dante D(omi)no p(er) tuto marzo vegnir ala marina. Credemo cascadu(n) uui haueria pagato tuto zo che ha al mu(n)do esser stato a cusi lo(n)tan viazo et hauer uisto quel che pochi hano posuto ueder. Ma porco pegro non manza mai b(on) pero. Reliqua in aduentu n(ost)ro deo dante istuc et letabitur cor nostrum. In questo mezo more solito quanto posemo ui recomandemo el governo dele cose n(ost)re et reliqua presertim dela n(ost)ra dulcissima genitrice non lasandole mancar cosa alcuna usque ad delicias in uita et acadendo in morte. Sforzandosi arciprete render tal raso(n) dela vilicacion sua che posa intender de nui quel euangelico: Euge serue bone et et fidelis quia in pauca fuisti fidelis supra multa te constituam. Et p(er)ch(e) intendemo esser grande penuria del uiuer et reliqua se cusi è ui racomandemo la pouerta ad porrigendas manus adiutrices paup(er)ibus et elimosinas et cometemo a sp(etabile) pre(te). Ruziero nostro zafaro et repositatorio che insieme cum uui dui in alimonias pauperum mendicantium o in denaro o in pane che sera meglio spenda deli nostri denari ducati X che serano ben spesi et meta al conto nostro. Pariter a gelina (valjda Jelina) che adeso se uedra la sua seruitu uerso la m(adonna) madre mia et e conuerso suplendo uui tuti li dese(de)ri etc. Recomandando a quel m(agnific)o Conte le cose n(ost)re et reliqua come le cose dela n(ost)ra Ill(ustriss)ma signoria sono recomandate de qui. Et uolesi dio che sp(etabil) Piero et sp(etabil) Canceler fosino uenuti a questo uiazo per conto lor et n(ost)ro.

A tuti n(ost)ri amici et parenti Tomasina abadesa m(adona) Mari domicilio et altri consalutat(iones) p(er) parte n(ost)ra cum quibus domini felices bene ualeatis n(ost)ri memores in u(est)ris orationibus.

Ex Cracouia a di 21. decembrio 1512.

Thomas Nigro ep(iscopu)s scardonens(is) et nunciu)s apostolicu)s etc.

Izvana je adresa:

Reverendis p(res)b(ite)ris Christophoro archip(res)b(ite)ro: Nicolao primicerio et Rugerio Caputgrosso canonicis splatens(ibus) amicis suis cari(ssi)mis Spalati.

Stil Tomin je vrlo sažet i klasičan. On i ne dovršava rečenice, gdje zna, da će njegovi prijatelji i sami se dovinuti smislu.

Radi što vjernije karakteristike toga stila ja sam ostavio nepromijenjen Tomin pravopis i jezik do skrajnje točnosti.

Iz pisma izbija zaista samodopadnost humaniste, ali i srce, puno osjećaja za mačku i za nevoljnike. Niger je slao izvještaje iz svakog mjesta, kamo je dospio, ali su nažalost sada nepoznati. Najprije je bio u Pragu, da potraži češkoga i ugarsko-hrvatskog kralja Ludovika II. Odatle je pošao u Bratislavu. U Češkoj su ga svečano primili. Mladi kralj je volio sjaj i svečanosti, pa je upravo za boravka Tomina u Pra-

gu dne 1. prosinca 1522. pisao odatle Franji Baćanu: »... gdje budem da budem, želim svakako, da se naužijemo veselih dana. Ludovik je iz Ugarske bio otputovao u Češku 22. veljače 1522., a 16. ožujka iste godine otišao je iz Praga natrag u Ugarsku.⁶

Toma Niger putovao je od Praga do Krakova 20 dana.

Grad Krakov i kraljevski dvor svečano su ga primili, što Toma osobito ističe, (gospodski konji i kočije). U Krakovu nije zatekao poljskoga kralja, jer je otputovao u Litvu, i čekali su ga, da se vrati za svetkovinu Epifanije. U Krakovu će Toma ostati čitav mjesec siječanj i onda će se u veljači svratiti u Ugarsku, da izvijesti kralja Ludovika o svojem poslanstvu. U ožujku će stići na more.

Niger je toliko oduševljen svojim putovanjem, da piše prijateljima: »Svaki bi od vas dao sve, što ima, da vidi, što sam ja vidio. Kao da prigovara njihovoj komodnosti, kad navodi talijansku poslovicu u mletačkom dijalektu: Lijena svinja ne jede dobre kruške«. Obećava, da će im ostalo pripovijedati, kad stigne kući.

U drugom dijelu pisma preporučuje prijateljima svoju majku, da joj ništa ne bi nedostajalo. Čuo je, da je u Splitu oskudica, pa ih potiče, neka pomažu sirotinju. Nalaže kanoniku Ruđeru, kojega zove svojim ključarom i blagajnikom, neka od njegove gotovine razdijeli prosjacima na bilo koji način deset dukata. Konačno pozdravlja sve prijatelje, neke i poimence.

R é s u m é

NOUVELLES DONNÉES TIRÉES DES ARCHIVES SUR TOMA NIGER

Toma Niger, originaire de Split et évêque de Skradin et de Trogir, a plusieurs fois été l'envoyé du Ban de Croatie Petar Berislavić à la cour de l'empereur d'Allemagne ainsi qu'auprès du pape à Rome. D'autre part il a également été nonce du pape dans diverses cours d'Europe. En 1522 il a été à Cracovie d'où il a écrit, le 21 décembre 1522, à ses amis à Split en décrivant l'accueil solennel qu'on lui avait réservé en Bohême et en Pologne. Cette mission diplomatique est située par Pastor, auteur de *Geschichte der Päpste* en 1523, petite inexactitude qui est rectifiée ici.

⁶ Vj. Klaić, *Povjest Hrvata* sv. II, dno 3., str. 303.